

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2011 GRUODŽIO 24 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 46 (156)

KALĖDOS – KIBIRKŠTIMI ATMINTY

Kaip įvardyti, kaip dantiraščio ženklų įrėžti Kalėdas, kad švarios ir grynos jų natos, dangaus rašmenio, neiškreiptų ir nepakeistų mugių ir turgaus garsai?.. Ar tai įmanoma padaryti kalbos pagalba?.. Galbūt – jau nebe?.. Gal besniegė gamta, tegu ir žėrėdama giliomis oranžinėmis šilto rudens properšomis tarp medžių, vakarui leidžiantis, – ištirpusi ledinės partitūros eilutė, o visa simfoninė poema glūdi perdėm giliai, kad jos garsai išsilaisvintų iš griežtos įšalo formos?..

Ar bereikia iš Kalėdų laukti ko nors kito, nei suplanuotų švenčių ir atostogų akimirku, numatytų labdaros ir šiaip visokių renginių, skirtų ne tik savo dosnumui, bet ir tuštybei pademonstruoti, religinės šventės nuspėjamumo, beįgyjančio archajiško ritualo bruožų, kalėdinių nuolaidų ir išpardavimų, kurios prie to labai prisideda?..

Iš tamsių ir liūdnuo mano vaikystės Kalėdų, kurios tarsi kliudė gaivališkai sutikti tarybinius Naujuosius, švenčiamus su karamazoviška aistra, tįsta plonytis, atšerpetojęs siūlelis šiandienos link – švenčių, kurioms irgi netrūksta nei degtinės, nei čigonų, nei balalaikų. Tas atminties siūlelis trapus, jį nesunku nutraukti, nesunku pamiršti, kad toje ideologijos ir skurdo tamsoje neįvardytas žodis – Kalėdos, Kristaus gimimas, viltis, laisvė – tarsi Betliejaus žvaigždė glūdėjo už debesies. Kad laukta ne tik iluminacijų ir blizgučių, bet ir šviesos. Ne tik materialiai geresnio, bet ir *tikresnio* gyvenimo. Ir gyvenimo *tikrumas* nebūtinai turėjo įkūnyti ateistinę pragmatizmą. Religija, kurią išpažįstančiojo pagrindinis tikslas yra prisitaikyti prie geresnių gyvenimo sąlygų. Net jeigu tos geresnės sąlygos yra tik iliuzija.

Kaip sniegas, kaip rudens properšos, kaip oranžinė vakaro tamsa. Gal netgi kaip atminties siūlelis – jo šerpetomis į laiko tamsą nuteka ir ištirpsta mėlynos elektros srovelės – prisiminimai. Kartkartėmis sukibirkščiuoja – lyg įvykus trumpam sujungimui. Ir esu beveik tikra, kad ilgiausiai tamsoje neišnyks tos kibirkštys, kurios plykstels iš skausmo. Iš gėlos. Iš „nervo“. Kurios liudys ne prisitaikymą, o priešinimąsi, tegu ir intuityvų, tegu ir nesąmoningą.

Mano liūdnosios tarybmečio Kalėdos... Baikščiai cipenu per gruodą –ėjau atsargiai, buvau ką tik iš ligoninės, skaudėjo šviežią apendicito siūlę, o namuose nelaukė nei vaišių stalas, nei dovanos, nei eglutė, nukarstyta blizgučiais. Tas skurdas ir vargas dabar neatrodo nei bausis, nei žeminantis – jis atrodo buvęs *tiesiog* egzistencinis. Tiesiog – metafizinis. Kaip elektros kibirkštis, kuri turi skaudžiai nukrešti, žvelgiant į šiandieną, į gerbūvį, kuris turėtų perimti epitetus, taikytus skurdui. Bausis. Žeminantis. Geliantis. Kodėl?.. Nes jis neturi tikslo, kurį nusibrėžia vargas – kad jį, skurdą, prisimintum visą gyvenimą, kad būtumei geras iš meilės ir skriaudos prisiminimo, o ne dėl to, kad būti geram apsimoka ir taip daro visi.

Todėl ir Kalėdos neturi sietis tik su gausiu vaišių stalu ir akis žilpinančiu blizgesiu. Gal kuklios kieno nors Kalėdos turi prasmę, kurios aklas pragmatizmas nesugeba suvokti.

Renata Šerelytė

Kitame numeryje:

- A. Butkuvienė apie P. Sirutytę-Lastienę
- 2011 m. žiemos „Lituanus“
- V. Juodpulis. Lietuvaitė – Vokietijos *Kammervirtuosin*

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Pūčkorių apylinkės, apie 1900.

S. F. Fleury nuotr.

KŪČIOS

Balta plotkelė – su rūta. –
Ir lino staltiesė balta.

Ir sieloj balta po maldų.
Ataidi vėl – gailiu aidu –

Rarotų giesmės. O šalia
Du artimieji – plotkele

Pasidalinsim, spinduliais
Į širdis meilę ji paskleis.

Po skausmo, nemigos naktų,
Prie Kūčių stalo vėl kartu.

Ir nušviesta butis visa
Ramybės spindinčia šviesa.

Balta naktis. Šventa naktis.
Stebuklas šianakt atsitiks. –

Ant gruodo, šalto ir dygaus,
Malonė leidžias iš dangaus.

Aldona Elena Puišytė

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1–as psl. Renata Šerelytė. Kalėdos – kibirkštimi atminty
- 2–as psl. Gediminas Mikelaitis. Stasys Šalkauskis – tautos filosofas
- 3–as psl. Lidija Veličkaitė. Knyga apie tautotyros pradmenis
- 4–as psl. „Ir vėl tyli naktis su šviesuliais...“
- 5–as psl. Stasys Goštautas. Užrašai iš Venecijos
- 6–as psl. Agnė Paškauskaitė. Magiškas ryšys su kultūra ir pasauliu
- 7–as psl. Ištikimieji. V. Kluoniaus Golgotos kelias (V)

Stasys Šalkauskis – tautos filosofas

70-osioms mąstytojo mirties metinėms

GEDIMINAS MIKELAITIS

Kiekvienas lietuvis privalo gerai išsąmoninti, kad Lietuvos padėtyje tvirčiausias nepriklausomybės ginklas yra aukšta materialinė bei dvasinė kultūra ir intensyvus kultūrinis aktyvumas.

Stasys Šalkauskis

Kaip gali filosofas tarnauti visuomenei, tautai? Kokį jis gali duoti įnašą tautinei kultūrai? Ar mąstytojas, ieškodamas pirmųjų pasaulio priežasčių ir išminties, pats moka doriškai tobulėti ir krikščioniškai save ugdyti? Į šiuos klausimus savo gyvenimu ir raštais stengėsi atsakyti Stasys Šalkauskis (1886–1941) – lietuvių filosofas, pedagogas, visuomenės veikėjas, vienas iš ateitininkų judėjimo vadų. Jis gimė Ariogaloje (Raseinių r.), baigė Šiaulių gimnaziją. Joje jam didžiausią poveikį darė būsimieji profesoriai broliai Biržiškos, padėję susiformuoti tautiniams ir intelektualiniams interesams. Tėvas Julijonas Šalkauskis buvo gydytojas, Šiaulių burmistras; motina Barbora Goštautaitė kilusi iš garsios didikų Goštautų giminės. Namuose buvo kalbama lenkiškai, bet tėvai save laikė lietuviais. Būsimasis mąstytojas 1905–1911 m. studijavo teisę Maskvos universitete. Dėl susilpnėjusios sveikatos (ieškojo sauso klimato) jis dvejus metus praleido Samarkande (dabar Uzbekijos miestas), kur ruošėsi egzaminams.

Studijuodamas Maskvoje susidomėjo filosofija, visų pirma – žymiojo rusų mąstytojo Vladimiro Solovjovo raštais: dalyvavo religinės filosofinės jo atminimo draugijos veikloje. Universitete išlaikęs egzaminus, vėl išvyko į Samarkandą ir dvejus metus dirbo advokato padėjėju. Studijų Maskvoje metu jo draugai buvo skirtingų pasaulėžiūrų atstovai: katalikiško ateitininkų sąjūdžio vienas įkūrėjų Pranas Dovydaitis, paraginęs S. Šalkauskį bendradarbiauti pradėtame leisti „Ateities“ žurnale; ir anksti miręs gabus filosofas Romanas Bytautas.

1913–1914 m. Adomo Jakšto redguojamame „Draugijos“ žurnale jis paskelbė kelis straipsnius, pavadintus „Bažnyčia ir kultūra“. Juose pirmą kartą sistemingai išdėstė savo filosofines pažiūras. Nors vėliau šią studiją jis vertino kritiškai, joje atskleidžia Bažnyčios ir kultūros sintezę bei bando sujungti „prigimtają ir viršprigimtają tvarką“. Filosofiją būsimasis mąstytojas laikė asmeninės egzistencijos aktu, savo biografijos dalimi. Filosofijos prasmės klausimą jis susiejo su apokaliptine pažiūra, kurią išreiškė laiške Juozui Tumui-Vaižgantui 1918 m.: „prigimtojoje tvarkoje pergali blogis, užtat viršprigimtinėje – gėris, tačiau amžinybės tvarka nuveikia prigimtąjį mūsų pasaulį per katastrofinę jojo sudužimą. Tai, kas atsitiko Kristaus kūne individualiniu būdu, tur įvykti žmonijos istorijoje visuotiniu būdu per Jojo Bažnyčią, nes tik tuomet viršprigimtinė tvarka pajėgs galutinai įveikti prigimtają, tik tuomet atpirkimo auka ras savo visuotinąjį įvykdymą. Štai tiesa, – baisi tiesa, kuriai priimti reikia nemaža drąsos, bet tai krikščionies prievolė, – jo gyvenimo kryžius, kurį noroms ar nenoroms jis turi prisiimti“.

Įvertinęs jaunojo mąstytojo filosofinius sugebėjimus, Adomas Jakštas jam išrūpino JAV lietuvių katalikų „Motinėls“ stipendiją, kad galėtų tęsti studijas užsienyje. 1916–1920 metais S. Šalkauskis studijavo filosofiją ir pedagogiką Fribūro (Šveicarijoje) katalikiškame universitete, kur apgynė filosofijos daktaro disertaciją „Pasaulio siela Vladimiro Solovjovo filosofijoje“. Dar prieš disertaciją S. Šalkauskis kėlė Rytų ir Vakarų sintezės idėją: pirmą kartą 1916 m. Fribūro studentų draugijoje „Lituania“ skaitė dvi paskaitas „Tautinė lietuvių idėja“. Iš jų paskui atsirado prancūziškai parašyta pirmoji jo knyga – sintetinis esė apie tautinės civilizacijos problemą Lietuvoje „Dviejų pasaulių takoskyroje“ (1919).

Grįžęs į Lietuvą filosofas įsitraukė į aukštosios mokyklos kūrimo darbą. Įkūrus Lietuvos universitetą, 1922–1940 m. jis buvo VDU Teologijos-filosofijos

fakulteto profesorius, 1939–1940 m. – rektorius. Skaitė filosofijos įvado, bendrosios mokslinio darbo metodikos, kultūros filosofijos, pedagogikos, logikos, estetikos paskaitas. Vienas Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos steigėjų, jos pirmininkas (1938–1940). Redagavo žurnalus – „Romuva“ (1921–1922, du numerius) ir „Židinį“ (1932–1934). Mirė ir palaidotas Šiauliuose.

S. Šalkauskio filosofinių ir pedagoginių pažiūrų susiformavimą veikė Ernesto Hello, Vladimiro Solovjovo, Marco de Munnycko, Eugene Dévaud idėjos. Jaunystėje žavėjęsis V. Solovjovo filosofija, vėliau, studijuodamas Šveicarijoje, ėmė remtis šv. Tomo Akviniečio mokymu – tomizmu.

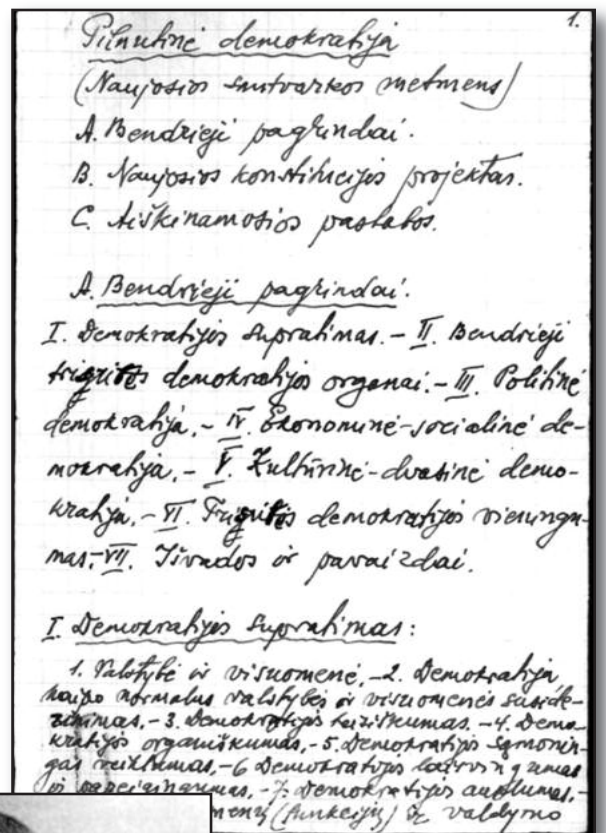
S. Šalkauskio asmenybė išsiskiria dviem dalykais: mokslinė veikla ir idealizmu. Jis yra pirmasis lietuvių mąstytojas, sistemingai kūręs filosofiją. Mąstytojo knygoms ir straipsniam būdinga griežta loginė struktūra, skirstymas į dalis, skyrius, poskyrius. Jis ieškojo naujų lietuviškų terminų filosofiniams reiškiniams nusakyti, sudarinėjo juos. Mūsų mąstytojas ne tik kūrė mokslinę filosofiją, bet stengėsi ją paveikti gyvenimą. Savo filosofinį paaukumą jis suvokė ne vien kaip abstraktų mąstymą, o kaip tarnavimą savo tautai: būti filosofu – tai būti tautos auklėtoju. Savo paaukumą vadino „tautiniu auklėjimu per filosofiją“. S. Šalkauskis siūlė kurti Lietuvos ateitį, paremtą trimis stulpais: tautiškumu, krikščionybe ir demokratija.

Nepriklausomos Lietuvos pilietis su pasididžiavimu prisipažins esantis lietuvis, atsikratęs menkavertiškumo jausmo ir siauro nacionalizmo. Religiškai atgimęs ir krikščioniškai pasaulėžiūrą susiformavęs pilietis bus pilnutinis lietuvis. Krikščioniškos dvasios įkvėpta visuomenė gebės nustatyti tinkamus santykius su artimu, gerbs kiekvieną asmenį, nepaisant luomo, užimamų pareigų, turtingumo ir ištikinimų. Demokratija leis kiekvienam doram piliečiui dirbti pagal savo gabumus.

Profesorius akylai stebėjo visuomeninį Lietuvos gyvenimą ir ryžtingai kėlė pavojaus šalies nepriklausomybei klausimus. Prastėjant Lietuvoje politinei padėčiai, jis 1935 m. parašė viešą laišką Lietuvos prezidentui: dėl didėjančios prarajos tarp vyriausybės ir visuomenės, dėl visuomenėje plintancio servilizmo (vergiškumo) ir pataikavimo reikalavo pakeisti tautininkų režimą. Filosofas klausė: „Ko gero galima laukti iš visuomenės, kur viešpatuoja serviliškai nusistačiusio žmogaus tipas? Valstybės gyvenime negalima rimtai pasikliauti vergų psichologija, nes dvasios vergas šiandien gali būti šalininku, o rytoj – spardančiu savo stabą maištininku; jis negali būti visuomeninės santvarkos tvirtumo ir pastovumo garantu“.

Suprasdamas filosofiją kaip savo biografijos dalį, dorovinį tobulėjimą S. Šalkauskis laikė būtinu dalyku paaukimumi vykdyti. Jis stengėsi vengti ambicijų, neieškoti garbės, žmonių baimę rūpinosi įveikti artimo meile. Mąstytojas savo gyvenimu rodė ir kūriniuose pateikė tikro inteligento pavyzdį – būti tauriu šviesuoliu, pasižyminčiu universaliu išsilavinimu, visuomeniniu aktyvumu, pusiausvyros saugojimu, kultūriniu kūrybingumu. Asmenybė pasireiškia norėjimu, pasiryžimu ir vykdymu. Asmuo tobulėja, kai nori to, kas geriausiai atitinka jo esmę, ryžtasi savo norus vykdyti pagal idealus ir vykdo pasiryžimą, remdamasis savo valios tvirtumu.

Filosofiją S. Šalkauskis laikė idėjų kūrėja, o pedagogiką – mokslu, teikiančiu priemones idealams įgyvendinti. Tiesai tarnaujanti filosofija kelia žmogaus sąmoningumą, padaro jį laisvesnį ir lemia asmens pasaulėžiūrą. Savičiausia ir labiausiai išplėta S. Šalkauskio filosofijos dalis – kultūros filosofi-

Filosofas Stasys Šalkauskis

S. Šalkauskis. Pilnutinė demokratija (Naujosios santvarkos metmens). Vilniaus universiteto biblioteka, Rankraščių skyrius F 140 – 286, 5 l.

ja. Teologijos-filosofijos fakultete skaitytų paskaitų santrauka „Kultūros filosofijos metmens“ yra svarbiausias S. Šalkauskio filosofinis veikalas, išspausdintas jam esant gyvam. Tikrasis mąstytojo praktinės filosofijos objektas yra plačiausiai suprastas gyvenimas.

Žmogaus gyvenimą mąstytojas išdėstė pagal tam tikrą sąrangą, nuosekliai kylančią trimis laiptais iš materialinės

srities į aukščiausią dvasios sritį. Gyvenimo filosofija, kurią sudaro gyvenimo pakopos – gamta (prigimtis), kultūra ir religija, – atskleidžia pilnutinio gyvenimo idealą. Žemiausioji gyvenimo pakopa yra gamta (prigimtis). Prigimti lemia neišvengiami gamtos dėsniai. S. Šalkauskio žodžiais tariant, „tikslingas žmogaus aktyvumas gamtos atžvilgiu ir yra ne kas kita kaip kultūrinė jo veikmė gamtai“. Gamtos tikslas – sąmoningos ir laisvos būtybės sukūrimas.

Antra gyvenimo pakopa yra kultūra. Ją apibrėžia kultūrinis nusiteikimas, kultūrinis veiksmas ir „kultūrinė išdava“. Kultūriniame gyvenime kultūrinis žmogaus veiksmas yra pagrindinis pradai. Gamta yra kultūrinio veiksmo objektas. Kultūrinis veiksmas sąmoningai veikia prigimtį, siekdamas suteikti jai lytį, atitinkančią aukštesnę idėją. Aukštesnė idėja, kaip pirmavaizdis, kaip pirminis veiksnys, lemia kultūrinį veiksmą. Kultūrinėje žmogaus veikloje tiesos, gėrio ir grožio idealai realizuojami žinijos, doros ir meno priemonėmis. Kultūrinė asmens pažanga priklauso nuo jo „idėjingumo“ didėjimo ir tobulėjimo. „Idėjingumas“ reiškia tiesos, gėrio ir grožio idealų įgyvendinimą. Tačiau kultūros pažanga nepatenkina giliausių žmogaus troškimų, nes asmuo negali visiškai išsilaisvinti iš prigimties, blogio, nuodėmės, kančios ir pakeisti priežastinių gamtos dėsnių. Esminis kultūros nepakankamumas reiškia, kad kultūros tikslas nėra galutinis žmogaus gyvenimo tikslas.

Tad filosofas analizuoja trečią gyvenimo pakopą – religiją, kurioje pagrindinis veikėjas yra Dievas ir kur egzistuoja žmogaus ir Dievo ryšys. Religija panaikina nuodėmę, skelbia kūno prisikėlimą ir amžinąją laimę. Ji perkeičia žmogų pagal dieviškąją idėją bei išvaduoja iš visokio netobulumo. Tad religija tampa kultūros tikslu. S. Šalkauskio pilnutinio gyvenimo filosofija yra vieninga ir sintetiška. Kiekviena žemesnė pakopa tarnauja aukštesnei. Gamta yra kultūros atrama, o kultūra tarnauja religijai; kultūra papildo gamtą, religija užbaigia kultūrą.

Nauja knyga apie lietuvių tautotyros teorijos ir istorijos pradmenis

LIDIJA VELIČKAITĖ

Mūsų himno autorius dr. Vincas Kudirka prieš savo mirtį rašytojai Gabrielei Petkevičaitėi-Bitei kalbėjo: „Jei teks jums kada maskolių valdžia nusikratyti, turėsite dar sunkesnę kovą, kol savo juodųjų nenugalėsite“. Šie pranašiški žodžiai, pasakyti prieš šimtą metų, tinka ir šiandienai. Po 50 metų okupacijos išlikome. Tapome nepriklausomi. Tačiau po dainuojančios Sąjūdžio revoliucijos prtilo inteligentų balsas ir šian dieną vėl sunki kova už gėrį, dorą ir tiesą.

Vienas seniausių ir garsiausių Vidurio Europos – Karaliaučiaus universitetas, garsioji Albertina, įsteigtas Prūsijos kunigaikščio Albrechto Brandenburgiečio 1544 m. Šio universiteto auklėtinis Martynas Mažvydas 1547 m. Karaliaučiuje parengė ir išleido pirmąją lietuvišką knygą „Katekizmo prasti žodžiai“ ir dedikavo ją Lietuvai su įrašu „Lietuva mano garsi kunigaikščių laiminga tėvynė“. Vilniaus šviesuolis Abraomas Kulvietis buvo šio universiteto graikų kalbos profesorius, taip pat dėstė hebrajų kalbą, Stanislovas Rapaliois – teologijos profesorius. Be pirmojo lietuvių Martyno Mažvydo, baigusio Karaliaučiaus universitetą 1548 m., jame vėliau studijavo Danielius Kleinas, Kristijonas Donelaitis, Liudvikas Gediminas Rėza ir daugelis kitų, kurie skleidė lietuvių šviesos ugnį po visą Lietuvą.

Lietuviškai tautotyrai svarbi data 1599 m., kuomet Motiejaus Daukšos išleistoje „Postilėje“ prabilta apie svarbiausius tautos požymius – jos kalbą, tėvų žemę ir papročius. Kristijonas Donelaitis 1818 m. išleido „Metus“, kuriuose įvestas terminas „tautiškumas“. „Metuose“ kalbama apie vertybes, kurios turi tapti lietuvių savastimi. Tai darbas – žmogaus ir tautos pamatinė vertybė. Poetas Justinas Marcinkevičius „Metus“ pavadino lietuvių tautos Biblija.

Mikalojus Akelaitis (1828–1887) 1857 m. į lenkišką žurnalą „Tekla Wilenska“ pasiuntė straipsnį, kuriame ragino gaivinti lietuvių kalbą, kuri turi „sanskrito didumą, lotynų galybę, graikų dailumą ir italų skambumą“.

Po 1863 m. sukilimo Lietuvoje, uždraudus lietuvišką raštą, Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius Tilžėje įkuria lietuviškų knygų leidyklą ir iš Varnių kunigų seminarijos klierikų ir jau ją baigusiu suburia pirmųjų lietuviškos literatūros knygnešių organizaciją. Kaip žinome, į ją vėliau įsitraukė tūkstančiai valstiečių ir miestiečių.

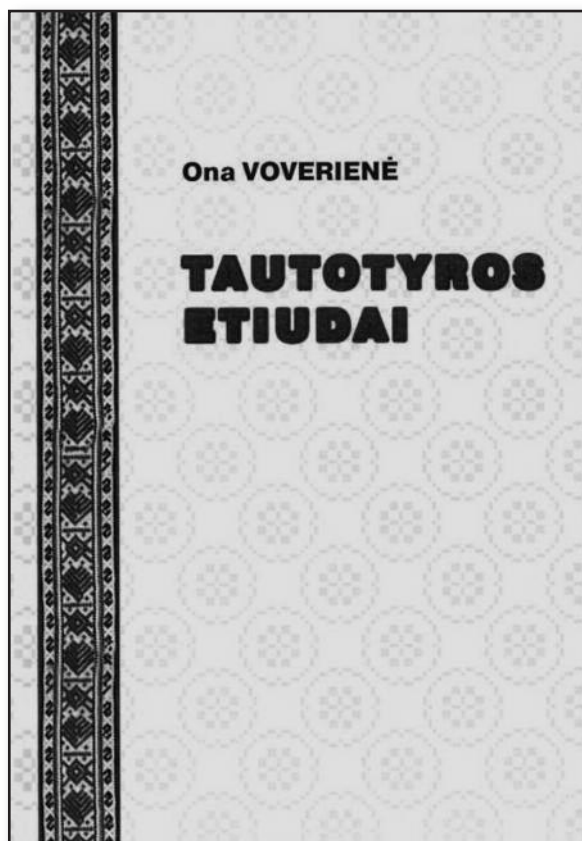
Pirmasis Lietuvos istorikas Simonas Daukantas, mokslinius darbus rašęs lietuviškai, savo knygoje „Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių“ (1845), „Istorija žemaitiška (1836–1838)“, „Pasakojimas apie veikalus lietuvių tautos senovėje“ (1893) prabilo apie „liuosybę“ ir „tautinę garbę“, palygindamas garbingą praeitį ir skurdžią lietuvių tautos dabartį rusų caro priespaudoje. Vėliau Vincas Mykolaitis-Putinas apie S. Daukantą rašė: „Idealiai gražiomis spalvomis piešdamas garbingą senovę, faktinai prieš akis turi skurdžią dabartį ir kiekvieną dabarties neigiamybę, stengiasi ją atsverti praeities teigiamybe...“

Turime Antano Baranausko „Anykščių šilelį“, kuriame poetas brangina Lietuvos senovę, svarbiausia – jos dorą, papročius, tradicijas. Pagaliau dr. Jonas Basanavičius 1883 m., įkurdamas pirmąją lietuvišką tautinį mėnraštį „Aušra“, prakalbino jau nutautėjusius lietuvius jų gražia kalba, žadino pabusti ir gaivinti tautinę savimonę. Poetas Justinas Marcinkevičius Joną Basanavičių vadino upe, prasidėjusia mažyčių upeliu Ožkabaliuose. Nuo šio upelio ir prasidėjo lietuvių tautinis atgimimas.

Visą šią chronologiją rasime sudėta į visai neseniai pasirodžiusią prof. Onos Voverienės knygą „Tautotyros etiudai“. Autorė peržvelgusi ir išgilinusi į daugybę amžininkų knygų, jų išvalgas, prisiminimus ir komentarus. Joje rasime žinių ne tik apie tautotyros mokslo pradmenis, bet ir apie tautinio atgimimo šauklius – romantikus: Žemaičių vyskupą Motiejų Valančių, dr. Joną Basanavičių, dr. Vincą Kudirką, danų etnologą Agę Mejerį Benedikseną, Maironį ir tautotyros pradininką Lietuvai – Vincą Mykolaitį-Putiną.

Tarpukario nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu tautotyros mintis priskiriama neoromantikams: Vydūnui, Vincui Krėvei-Mickevičiui, Baliui Sruogai. Vilhelmas Storosta-Vydūnas 1895 m. įkūrė Tilžėje lietuvių giedotojų draugiją, kuriai vadovavo 40 metų. Rengė vaidinimus, dainų šventes. Redagavo žurnalus – „Šaltinį“ (1905–1910), „Jaunimą“ (1911–1914), „Naujovę“ (1915), „Darbymeitį“ (1921–1925). Vydūnas parašė daugiau kaip 30 dramų kūrinių, iš kurių reikšmingiausia trilogija „Prabočių šešėliai“ (1908), „Amžinoji ugnis“ (1913), „Pasaulio gaisras“ ir kitos. Svarbiausia Vydūno filosofijoje – tauta, ją sudarančių asmenų kraujo ryšys. Tik kraujyje „tūno tautos slėpinys“, su juo jungiama „tautos gyvybė“. Tauta – pagrindinė valstybės atrama.

1918 m. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę buvo reikalinga nauja tautos, visuomenės ir asmenybės ugdymo koncepcija. Šio darbo ėmėsi 1920 m. iš Šveicarijos sugrįžęs Stasys Šalkauskis. Aktyviai įsitraukė į visuomeninę veiklą, įkūrė „Romuvos“ draugiją, kuri propagavo, kad lietuvių tautos ateitį lems trys veiksniai: lietuviybė, krikščionybė, demokratija. 1921 m. prisidėjo steigiant žurnalą „Ro-

Ona Voverienė. Tautotyros etiudai, 2011

muva“, kurią pats redagavo. Dėstė universitete, rašė mokslinius straipsnius, o 1922 m. tapęs profesoriumi, Kaune įkūrė lietuvių katalikų mokslo akademiją.

Lietuvių tautinės ideologijos kūrėjai buvo prezidentas Antanas Smetona, kaip reta sulaukęs daugybės amžininkų ir istorikų dėmesio, ir Vladas Putvinskis-Pūtvis. „Lengva Tėvynę mylėti, kada ji klesti, daug svarbiau Tėvynę mylėti, kai jai sunku,“ – tai V. Putvinskio-Pūtvio žodžiai. Jis teigė, kad kultūra – tautos dvasia, jei tauta neišlaikys savo kultūros – ji žus.

Knygoje rašoma apie lietuvių, bėgusių nuo raudonojo teroro, veiklą išėivijoje. Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas (VLIK) 1949 m. birželio 14 d. Hanau mieste Vokietijoje paskelbė 13-os punktų Pasaulio lietuvių chartą dabarties ir ateities kartoms, kurios gyvens už Lietuvos ribų. Lietuvos šūkis joje: „Lietuviais esame mes gimę, lietuviškai turime ir būt!“ Tai ir tautybė, tautos gyvybė – lietuviška šeima, tautinė kultūra, tautos istorija ir t. t. Knygoje rasime žinių apie neoromantikų tradicijų tęsėją išėivijoje Vytautą Alantą, tautotyros filosofą dr. Juozą Girnių, poetą Bernardą Brazdžionį, Adolfo ir Jadvygos Damušų šeimą.

Kai sovietinės okupacijos metais (1940–1990) buvo numatyta programa „Lietuva – be lietuvių“, apie tautotyros ir mąstyti buvo uždrausta, tačiau etnografijai ir etnologijai dar šiek tiek vietos atsirado.

Daugelio metų darbai sudėti 1991 m. išleistoje Pranės Dundulienės knygoje „Lietuvių etnologija“. Etnografijos srityje daug pasidaravo prof. Angelė Vyšniauskaitė, Vacys Milius, M. Miliuvienė, V. Kulikauskienė ir daugelis kitų. Knygos „Tautotyros etiudai“ autorė rašo apie ginkluoto pasipriešinimo poetą Bronių Krivicką, prof. Vosylių Sežemaną, rašiusių tautinės kultūros klausimu, Justiną Marcinkevičių, kurio poetinės dramų „Katedra“, „Mindaugas“, ir „Mažvydas“ beldėsi į mūsų širdis. Skulptorius Antanas Kmieliauskas, okupacijos metais sukūręs Šv. Kristoforo skulptūrą, kuri pastatyta Šv. Mikalojaus bažnyčios šventoriuje, buvo pašalintas iš Dailininkų sąjungos, liko be darbo. Tik 1994 m. jam suteiktas profesoriaus vardas, už Rainių Kančios koplyčios freskas įteikta nacionalinė Lietuvos meno ir kultūros premija.

1990 m. Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, pasirodė nemažai knygų: prof. Romualdo Grigo „Lietuva nepriklausomybės kelyje“, „Pralaimėjęs Kainas“, „Tautos likimas“, „Tautos savigny“ ir kitos, Broniaus Kuzmicko ir Lilijanos Astros „Šiuolaikinė lietuvių tautinė savimone“, prof. Onos Voverienės straipsnių ciklai – „Tautotyra“, „Tauta ir valstybė“, „Tautinė mokykla“ bei Marius Kundroto straipsniai tautotyros teorijos klausimais.

Lietuvos atgimimo pradžioje 1989–1990 m. daug vilčių tautotyros raidai teikė pasirodęs straipsnių rinkinys, redaguotas dr. Romualdo Ozolo: „Tautinis mentalitetas. Istoriosofiniai apmąstymai“ (V. 1989) ir analogišku pavadinimu Vilniuje vykusio konferencija. Tautotyros mokslui ši knyga buvo labai svarbi. Kaip rašo autorė, joje buvo numatytos strateginės tautotyros kryptys, iš kurių svarbiausios buvo atgimstančios tautinės valstybės teorinių pamatų kūrimas ir pačios tautotyros teorijos raidos kryptų orientyrai. Deja, nors stiprios tautinės valstybės pamatai buvo sukurti ir paskelbti, tačiau jie žlugo, praėję atkurtos sovietinės valstybės realybės filtrą. Turime nusiaubtą ir iškankintą valstybę. Vietoj lietuviškos tautinės mokyklos turime „depolitizuotą“, nutautintą ir nupiliatintą mokyklą, kurioje tik ginamos „vaikų teisės“ be jokių išipareigojimų sau ir mokyklai.

Knygoje rasime medžiagos apie prof. Vytautą Landsbergį ir jo knygą „Būta ir pasakytas. Mintys“. V. Landsbergis rašo, kad tautos gyvybės pamatas yra jos kultūra – kalba, raštija, mokslo ir meno formos, gamyba, buitinis, papročiai, tikėjimai ir tradicijos. Tačiau šis pamatas turi būti pagrįstas dorove. O valstybė – tai mes, žmonės. Kas būtume be valstybės? Tik būrelis žmonijos vandenyne, kuris gali nuskepti. Su Lietuvos vardu turime vietą pasaulyje ir atsakomybę už ją. Vienas žymiausių Lietuvos publicistų, politologas, antikomunistas ir antiglobalistas Vilius Bražėnas, išgirdęs neigiamai kalbant apie Lietuvą, sakydavo: „Neniekinkit mano tautos, ji yra daug dvasingesnė už kitas Europos valstybes. Ne mes einame į Europą, Europa ateina pas mus.“ Deja, jau sukanka metai nuo šio tautos žadintojo ir šauklio mirties – jis išėjo iš gyvenimo, palikęs mums testamentinę knygą „Priminimai bendražygiams“, kurioje moko mus, savo mokinį, nenustoti kovoti prieš blogybes – atlikti „pareigą Tėvynei“.

Knygoje nagrinėjami tautotyros teorijos pradmenys, pradedant Martyno Mažvydo išleistoje pirmoje lietuviškoje knygoje atsiradusia tautotyros sąvoka „tauta“. Pati sąvoka „tautotyra“ atsirado 1925 m., ją pasiūlė ir įvedė į mokslinę apyvartą panevėžietis mokytojas Petras Būtėnas. „Tautotyra – tai mokslo šaka, tirianti vienos tautos dvasinę ir materialinę kultūrą bei jos savitumus, siekiant plėtoti tos mokslo šakos teoriją, istoriją, metodologiją, praturtinant tas jos struktūrines dalis naujais mokslo faktais, kartu tobulinant ir visos tautos dvasinę kultūrą“.

Pagrindinis dr. Jono Basanavičiaus leidžiamo laikraščio „Aušra“ šūkis buvo „Lietuva – lietuviams“. Dr. Vincas Kudirka sakė, kad taip tardami „mes trokštame išgauti mūsų Tautai tokią politišką tvarką, kuriai esant lietuviai galėtų save valdyti, nepriklausydami svetimiesiems, o kultūriškas jų ūgis nebūtų trukdomas svetimtaučiu“ („Var-

IR VĒL TYLI NAKTIS SU ŠVIESULIAIS...

Aldonos Ruseckaitės nuotr.

ALDONA ELENA PUIŠYTĖ

* * *

Meilė krypsta į tai, kas yra amžina...
Gabriel Marcel

Ir vėl tyli naktis su šviesuliais –
Lange į sodą – mums užmigti neleis.

Ir vėl vilties spindėjimas vaiskus
Apglėbs tamsoj mus, vargo du vaikus:

Mintim dalintis... Žodis toks aižus.
Sužibs kaip dulkėję auksas, kas nežus.

Iš Evangelijos – iš gyvo žodžio to –
Ištrykšta spinduliai. Širdis kartos,

Ne lūpos: Viešpatie... Tyli naktis –
Su šviesuliais. Ir sielos taip arti.

Ir Dievo ilgesys – giliai, giliai –
Tartum žiedadulkės žydroj gėlėj...

Nutulęs miesto triukšmas jau nežeis.
Budės tyli tik su sapnais gražiais. –

HENRIKAS NAGYS ŽIEMOS

Rytmetį grįžta nebylės bandos ražienom.
Tingiai keliasi saulė pro garo kamuolius.
Spindi švininė šviesoje apledėję ragai.

Vidurdienį pievose gęsta lapų laužai.
Krankia varnai išbadėję virš stingstančių kūdrų.
Geležiniai gruodo pirštai į žemę sminga.

Vakare per Paukščių Taką atpučia sniegą šiaurys.
Lengvos plaštakos glosto nedrąsiai brastą,
žolę, šnarančius stogus, eglynus – pernakt

niūniuodamos supa ir vysto į vėšų audeklą...
Sapnuojantį lopšį užraizgo šerkšno gijom.
Pirkioj traškėdama baigia liepsnoti skala.

KAZYS BRADŪNAS PASILENK

Mano didis, mano meilės Dieve,
Neatsuki veido man baugaus,
Nenuplėški, kaip nuo medžio žievę,
Amžinybę nuo manęs – žmogaus.

Kaip aš būsiu, kai toks baisiai nuogas
Veriančioj visatos akyje –
Pasilenk, nusink lyg įsaulėje uogą,
Kad sutirpčiau Tavo burnoje.

MARCELIJUS MARTINAITIS

* * *

Negera, kai spengia žiemos begalinė tyla, –
prie veido man šalčio spygliuota viela.

Vien šalčio ugnis, vien tyla lyg kapai,
vien saulės sargybiniai – ledo plieniniai stulpai.

Ledinis balandis ant lieso mergaitės peties,
prie sienos ledinės kaip meilės ji laukia mirties.

Ir maudžia ir gelia gruodo kaulai balti,
bet plazda gyvybėje kraujo sparneliai šilti.

Ir kelias gyvenimas, pervertas speigo strėlė,
į strėlę jis remias, vėl gyvas gyvybės gėla.

HENRIKAS RADAUSKAS ŽIEMOS DAINA

Sūkuriuotom gėlėm, pasiklydusiais paukščiais,
Nepaeinančiais, griūnančiais sniego kalnais
Apsitvėrė žiema, – neįžiūrimais aukščiais,
Nepagaunamais, alpstančiais tonais švelniais.

O eilėraštis gimsta – kaip vėjas – iš nieko
Ir skambėdamas bėga pusnim neramus,
Bet negali daina prasimušti pro sniegą
Ir sugrįžta – kaip vėjas – į savo namus.

JANINA DEGUTYTĖ ŠERKŠNAS

Praverčiau akis gruodžiui,
stogam apsnigtiem ir saulei...

Po vidunakčio lyg po burtažodžio
Šerkšnu apsigobė gatvė.
Šakų baltam voratinkly

Krykštauja

Mažytė raudona sniegėna –
Kaip širdies atspindys.

Tebesu!

Praverčiau akis gruodžiui, bebaimei tylai ir šviesai...

Nedrąsiai dainuoja gatvė, šerkšnu apsigobus...

Ir paspringstu džiaugsmu lyg per dideliu kšniu...

Ir taip spindi saulė,

Kad norėčiau

bijoti mirties.

Nauja knyga

Atkelta iš 3 psl.

pas”, 1902 m., Nr. 12). 1990 m. Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, ji tapo tautine valstybe. Tačiau 1992 m., komunistams laimėjus rinkimus, šio tautinio valstybės modelio buvo atsisakyta ir, kaip pabrėžė knygos autorė prof. Ona Voverienė, „blaškytasi tarp rusiškojo sovietinio Lietuvos raidos ir vakarietiškojo gerovės valstybės modelio”. Dar griežtesni knygoje dramaturgės Gražinos Mareckaitės žodžiai: „Prasidėjo chamo epocha”. Ji atsiskleidžia visko griovimu, apvertimu aukštyn kojomis. Taip gėris virsta blogiu, o blogis – gėriu. Tokie žodžiai kaip „garbė”, „sąžinė” – nebeegzistuoja.

Stojant į Europos Sąjungą (ES), mums buvo ža-

dama, kad tautiškumas ir tautinės vertybės bus vienos iš svarbiausių Europos Sąjungos išsipareigojimų, jos bus skatinamos ir globojamos. Tačiau kaip matome, vyksta visai kitoks procesas, netgi atvirkštinis. Nors Vilniuje lankęsis Europos Parlamento pirmininkas Patrikas Koksas pasakė, kad Europai mes esame įdomūs tik savo tautiniu savitumu ir tautine kultūra. Prof. Vytautas Kubilius, dar stojant Lietuvai į ES, nubrėžė strategines Tautos elgesio gaires, kurių lietuvių tauta turėtų laikytis ir kuriose nurodyta visų tautų lygybė, būtinoji gintis – nacionalizmas, teisėta valdžia tik per tautos valią ir t. t.

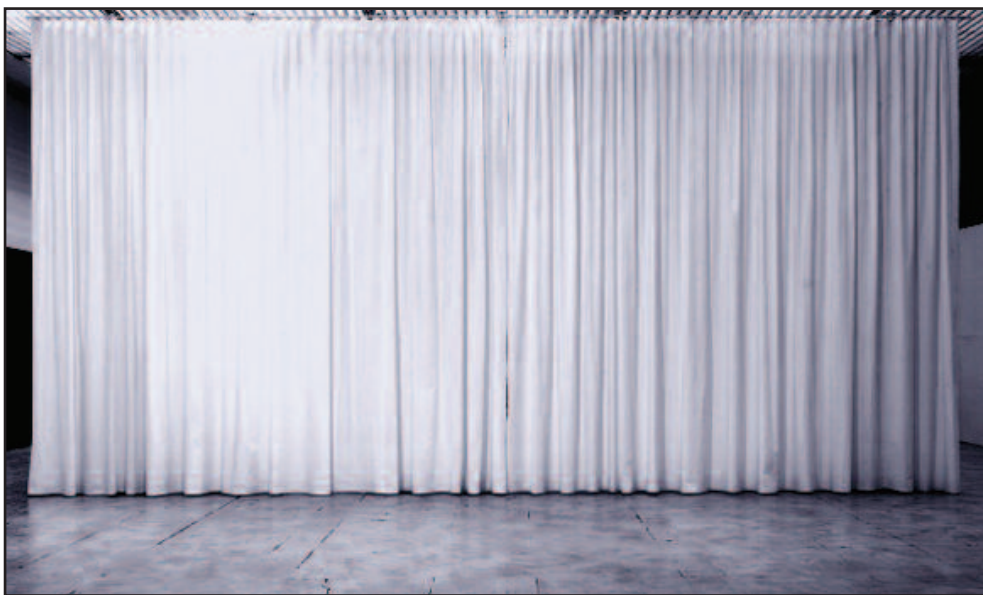
Knygos autorė klausia – „Ar rūpi mūsų valdžiai Lietuva?” Jei mūsų jaunimui neįdiegiamos tautos vertybės, iš kur rasis tas tautiškumas? Pagaliau kai jaunimas nori išreikšti meilę Tėvynei, surengdamas eitynes Kovo 11-ąją, jis apšaukiamas įvairiausiais epitetais ir lyg nustumiamas į šoną.

Gal dėl tokios nepagarbos jauni žmonės palieka Lietuvą. Knygos pabaigoje autorė įvardija daugelį visuomeninių organizacijų (Lietuvos moterų lyga, Tėvynės pažinimo draugija, Lietuvai pagražinti draugija, Vilniaus dailininkų klubas „Plekšnė”, „Lietuvių tautinis centras”), kurių veikla nukreipta tautiškumo ir tautinių vertybių puoselėjimui ir sklaidai.

Kaip įvardija „Tautotyros etidudų” autorė prof. Ona Voverienė, ši knyga „ne tik apie tautotyros mokslo pradmenis, jos teorijos ir istorijos kūrėjus, bet ir apie žmones, asmenybes, žodžiu, raštu ir darbais kūrėjus lietuvių Tautos savimonei bei jos valstybę Lietuvą, žadinius, kėlusius ir vedusius Tautą į kovą už jos laisvę ir nepriklausomybę”. Knyga tarsi maža enciklopedija, nurodanti kelią į tautos dvasinį atgimimą, kad neišnyktume, nenutautėtume, nesumaterialėtume ir neišsigimtume. □

Darius Mikšys (dailininkas), Kęstutis Kuizinas (kuratorius)

Balta užuolaida

A. Valiaugos nuotr.

Užrašai iš Venecijos. Lietuviai Venecijos bienalėje

STASYS GOŠTAUTAS

Prieš porą savaitių pasibaigė 54-oji Venecijos bienalė. Puikus lietuvių pasirodymas: po nepriklausomybės lietuviui jau septintą kartą joje dalyvauja ir sulaukia pripažinimo. Prieš šešerius metus Jonas Mekas 51-ojoje bienalėje nustebino pasaulį savo poetišku pasirodymu, pavadintu: „Mažų ir individualių pagerbimas didžiųjų laikais“ („Celebration of the Small and Personal in the Time of Bigness“). Prisimenu, kaip Jonas pasiskundė man, kad didelis jo gyvenimo laimėjimas nesusilaukė jokio atgarsio lietuviškoje spaudoje. (Tačiau buvo pagerbtas leidiniuose „Lituanus“ ir „Amerikos Lietuvis“ – prie to prisidėjo šių eilučių autorius). 2009 metais Nomedas ir Gediminas Urbonai pelnė garbės apdovanojimą už geriausią paviljoną. Kitas fliuksininkas Žilvinas Kempinas dalyvavo praėjusių metų bienalėje. Ir kur tik tie lietuviai nelaimi!.. Deja, neretai išeivijos menininkų nuopelnai nepaminimi Lietuvos spaudoje. Kodėl žiniasklaida šykštuoja pagyrimų užsienio lietuviams? Net „Bernardinai“ dažnai praleidžia mažus mūsų pasiekimus.

Šiais metais *Fluxus* ipėdinio Dariaus Mikšio dėka Lietuva laimėjo specialų prizą už darbą „Už baltos užuolaidos“, parengtą pagal bienalės temą *Illuminazioni* (apšvietimas), skamba viduramžiškai, bet iš tikrųjų darbas – labai avangardinis. Šiuolaikinio meno centre jis vadinosi „Į priekį visu greičiu“. Tikrai? Žiūrovas nemato paveikslų, nebent jis užsako jį iš katalogo ir palaukia, kol už baltos užuolaidos tas paveikslas bus atneštas ir jam parodytas, lyg būtų rečiausia brangenybė. Žaidimas? Taip, gal net Mačiūnas tokios „nesąmonės“ nebūtų sugalvojęs. Tokiu būdu visi, kurie tik turėjo pakankamai kantrybės, galėjo pamatyti 173 darbus, sukurtus per pirmuosius dešimt Nepriklausomybės metų, darbus, kuriems sukurti buvo skirtos valstybės stipendijos. Vadinasi, lankytojai galėjo įvertinti, ar darbai buvo verti stipendijų? Įdomu.

Ne visai aišku, ką reiškia paralelė su pirmąja Dailės paroda 1906 m. (pagal Romos kalendorių – 1907 m.), kurioje pirmą kartą dalyvavo 19 dailininkų, tarp kurių ir – M. K. Čiurlionis. Kiek žinau, toje parodoje eksponatai buvo tiesiog sugrūsti į sales, be jokios tvarkos ir sistemos, buvo ir tokių darbų, kurie nepakliuvo į parodą ir riogsojo nušaly, atremti į sieną.

Įkvėptas Jurgio Mačiūno manifesto, Mikšys savo kūryboje ieško naujo ryšio tarp dailininko ir žiūrovo. Meno objektas vertas dėmesio, svarbus tik šiandien, jam visai nerūpi meno vertė rytoj ar po dailininko mirties. Tai anaipol ne naujas šūkis, o ir praktiškai jis nieko nereiškia, bet su juo smagu pažaisiti.

Tai, kad bienalėje įvertintas lietuvių kūrybinumas, malonu matyti, juk anaipol ne visose srityse galime tuo pasigirti. Talentų turime, esame ypatinga tauta, tik gaila, kad didelė dalis jaunimo, būdama talentingos tautos dalimi, iš Lietuvos visgi išvažiuoja. Gaila, kad Milane eksponuotos M. K. Čiurlionio parodos Venecija paskutinę minutę nepriėmė dėl biurokratinių nesusipratimų.

Mikšys Venecijos bienalėje pasirodė kaip geras organizatorius. Tai aiški paralelė, lyginant jį su J. Mačiūnu. Mikšys – veiklus menininkas, suteikiantis kitiems menininkams kuratorių pareigas (muziejus be sienų – prisimenant André Malreaux). Nežinia, ar Mikšys šiuo atžvilgiu veikia kaip dailininkas, ar kaip fabriko, gaminančio taptybą ir skulptūrą, direktorius. Faktas yra tas, kad bienalės organizatoriai ir publika turėjo rimtai pagalvoti, ko visa tai verta. Kadai Mikšys pristatė save kaip „meno objektą“, sukurtą savo tėvų. Šiuo atžvilgiu viskas yra menas ir viskas yra ne menas. Ir vėl *Fluxus* taria paskutinį žodį – ar su Mačiūnu, ar be jo, tai jau visai nesvarbu.

Kalbant apie Mačiūną, noriu pabrėžti, kad prieš porą savaitių atidaryta dar viena Mačiūno paroda New Yorke (George Maciunas/Fluxus Foundation, Inc. 454 West 19th Street), kita neseniai baigėsi (Grey Gallery, 100 East Washington Square, dalis New Yorko universiteto), ir, kiek žinau, Modernaus meno muziejuje (MoMA) dar vis eksponuojama toji siaubinga siena, sukrauta iš visų metų maisto, vaistų ir muilo atsargų. Trys parodos per vieną sezoną viename mieste yra daugiau, negu kas nors galėtų pamanyti. Šlovė Fluxus!..

Darių Mikšį lydėjo Vilniaus Šiuolaikinio meno centro direktorius Kęstutis Kuizinas, kuris kiekvienoje parodoje pasiruošęs kontroversijoms. Gal šiuolaikinis menas to reikalauja, ir K. Kuiziniui turbūt reikia tokių kuriozų, kaip Mikšys. Todėl visiškai nenustebau, pamatęs juos abu atsimant prizą.

Fluxus, tiek kartų pasmerktas mirčiai, vis atsigauja ir gyvuoja. Girdėti, kad Vilniaus meras vėl brandina naujus projektus – kurti Fluxus ministeriją Kaune. Na, Jurgis nenumatė to, kad Mikšio žaidimų metu degtukų dėžutė pavirs į patį Mikšį kaip meno objektą. Ar tai truks ilgai? Gal iki mirties, o gal iki kito pasirinkimo, nes menas pastaruoju metu nebeturi amžinybės. Taigi Mik-

„Meno objektas“ Darius Mikšys

šys, gavęs prizą, nors jis nesukūrė jokio meno objekto, yra katastrofiškai nuostabus. Čia reikėtų prisiminti vieną kūrinį, nežinau jo pavadinimo, bet jis sukurtas Brooklyne (2001), rodos, Žilvino Kempino bute, ant paskolinto popieriaus gabalo su šimtais taškų, kurie turėtų atstovauti žmones. Taigi, amžinas menas ar ne?.. Nežinau. □

Fluxus paroda Modernaus meno muziejuje (MoMA), New York. 2011 m.

Jono Kuprio nuotr.

MAGIŠKAS RYŠYS SU KULTŪRA IR PASAULIU

AGNĖ PAŠKAUSKAITĖ

Šiais metais minime 200-ąsias žymaus vengrų kompozitoriaus Ferencio Liszto (1811–1886) gimimo metines. Šį kūrėją daugelis pažįsta kaip daugybės nepaprastų fortepijoninių opusų autorių. Tačiau jų magijai atskleisti reikalingas ir ne mažiau talentingas atlikėjas. Lietuva šiuo atveju pagrįstai turi kuo didžiuotis: viena ryškiausių lietuvių pianisčių Mūza Rubackytė pasauliniu mastu yra pripažinta kaip viena originaliausių šio kompozitoriaus kūrinių interpretuotojų.

Lietuvių muzikinėje kultūroje šie metai minėti ir dėl tautos genijaus Mikalojaus Konstantino Čiurlionio (1875–1911) 100-ųjų mirties metinių. M. Rubackytės vardas neatsitiktinai siejamas ir su šiuo autoriumi – įrašiusi dvi kompaktines plokšteles (1993 ir 1994), ji buvo bene pirmoji pianistė, šį kompozitorių pristatiusi plačiai tarptautinei publikai. Tad verta šios visame pasaulyje koncertuojančios lietuvių pianistės veiklą pristatyti išsamiau.

Būdama septynerių metų, M. Rubackytė debiutavo su maestro Sauliaus Sondeckio vadovaujamu Lietuvos kameriniu orkestru. Tai buvo ilgo kūrybinio kelio pradžia. Dabar M. Rubackytė pripažinta, Lietuvos vardą pasaulyje garsinanti pianistė. Ji nuolat koncertuoja įvairiuose pasaulio kraštuose, skambina žymiausiose pasaulio koncertų salėse („Dvorak Hall“ Čekijoje, „Victoria Hall“ Šveicarijoje, „Wigmore Hall“ Didžiojoje Britanijoje, „Concertgebouw“ Olandijoje, „Casals Hall“ Japonijoje, Auckland Karo memorialiniame muziejuje Naujojoje Zelandijoje, Kairo operos teatre Egipte, Santjago operos teatre Čilėje ir kt.), dalyvauja tarptautiniuose festivaliuose Lietuvoje, Latvijoje, Vengrijoje, Portugalijoje, Prancūzijoje, Didžiojoje Britanijoje, JAV, įrašinėja kompaktines plokšteles. Anot M. Rubackytės, „tai tikras pianisto profesionalo gyvenimas, reikalaujantis ne tik talento, konkursų laurų, bet ir ištvermės bei aukščiausio profesinio lygio“.

M. Rubackytės repertuaras labai platus, apimantis įvairių epochų ir žanrų kūrinius. Pianistė yra paruošusi daugiau nei trisdešimt skirtingų solinių koncertinių programų, kuriose puikuojasi solidūs W. A. Mozarto, L. van Beethoveno, F. Schuberto, R. Schumanno, J. Brahmsio, F. Chopino, F. Liszto, A. Skriabino, S. Rachmaninovo, C. Debussy, M. Ravelio, S. Prokofjevo, D. Šostakovičiaus ir kitų kompozitorių kūriniai. Į savo repertuarą pianistė mielai įtraukia ir lietuvių kompozitorių fortepijoninius opusus. Labiausiai jos vertinamų kompozicijų sąrašė atsiduria Vytauto Barkausko „Polifoninė siuita“, „Legenda apie Čiurlionį“, Balio Dvariono „Žiemos eskizai“, Stasio Vainiūno „Vabzdžių siuita“, M. K. Čiurlionio kūriniai bei Vytauto Montvilos sonatas, autoriaus dedikuotos pianistei. M. Rubackytės koncertines programas neretai diktuoja koncertų organizatoriai. Tačiau savo žodžio tarti nevengia ir pati pianistė: neretai būtent ji pasiūlo kelis programos variantus, iš kurių galiausiai pasirenkamas tinkamiausias.

Garso įrašų studijose „Lyrinx“, „Marco Polo“, „Hungaroton“ ir kitose M. Rubackytė yra įrašiusi keliolika albumų, kuriuose galima išgirsti jau minėtųjų kompozitorių kūrinių interpretacijas. Itin reikšmingas pianistės indėlis, pristatant M. K. Čiurlionio fortepijoninę kūrybą pasaulyje. Jos įrašyta dviguba kompozitoriaus kūrinių kompaktinė plokštelė atspindi visą Čiurlionio kūrybos evoliuciją – nuo Leipzigo laikotarpio *Sonatos* iki vėlyvųjų originalių fortepijoninių opusų.

Nepaisant to, kad pianistė sukaupusi itin plataus, bene visą ryškiausių fortepijoninę literatūrą apimančio repertuaro atlikimo patirtį, intensyvūs kūrybiniai ieškojimai padėjo atrasti ir ypatingai artimų autorių ratą, tapti pasaulinio garso F. Liszto kūrinių atlikėja. Kai 2002 metais Prancūzijos radijas M. Rubackytei pasiūlė atlikti monumentalų F. Liszto fortepijoninį ciklą „Klajonių metai“, pianistė sutiko ne iš karto – užduotis tuo metu atrodė neįveikiama. Tačiau šiandien už prancūzų įrašų firmos „Lyrinx“ išleistą „Klajonių metų“ (2004) albumą lietuvių pianistė yra itin vertinama. Ši įrašų kom-

panija išleido net keturis M. Rubackytės įrašytus F. Liszto kūrinių albumus: 2002-aisiais – „Šėtoniškąjį kelią“ ir Pirmąjį etiudų rinkinį, 2003-aisiais – kūrinius ir transkripcijas fortepijonui, o 2004-aisiais – minėtąjį trijų dalių CD rinkinį „Klajonių metai“.

Albumė „Šėtoniškasis kelias“ M. Rubackytė pristato F. Liszto fortepijoninius kūrinius, kurių meniniai vaizdai yra susiję su pragaru. Tai sonatos h–moll ir „Perskaičius Dante“, „Mefisto valsas“ bei retai viešai skambantys F. Liszto kūriniai – Parafrazė pagal G. Meyerbeerio operą „Roberas velnias“ ir „Mefisto polka“. M. Rubackytės interpretacijos iš karto patraukia precizika ir muzikalumu. F. Liszto kūryboje pianistė atveria pačius įvairiausius kompozitoriaus įprasminčius meninius vaizdus – šviesius, gyvenimą teigiančius kūrybos puslapius, subtilią lyriką, veržlius, aistra pulsuojančius epizodus ir itin įtikinamai atskleidžia „šėtoniškąjį“ muzikos charakterį. Pianistė pabrėžia, kad „be techninių sunkumų, Liszto muzikoje dar yra idėja, romantinė prigimtis, nepaprastas dvasinis dosnumas, šmaikštumas, šiluma, didžiulė proto galia ir įgimtas kilmingumas“. Plataus ir įvairaus repertuaro, erudicijos ir patirties dėka melodinę F. Liszto lyrizmą pianistė perteikia romantizmo epochai būdingu muzikinės kalbos artumu, supratimu ir adekvačia jausmų įvairove.

Kaip ir visais laikais, repertuaras priklauso nuo užsakymų. Juk dar N. Esterhazis užsakinėjo W. A. Mozartą, J. F. M. Lobkowitzius – L. van Beethovėn. Šiandien atlikėjų repertuaro pasirinkimą daugiausiai lemia kompaktinių plokštelių įrašinėjimo firmos, dažnai prašančios monografių įrašų. Iš tokių M. Rubackytei teko įrašyti 24 D. Šostakovičiaus preliudus ir fugas. „Tai gigantiškas darbas, kur negalėjo būti jokių derybų, kad pasakambinsiu tik devyniolika iš dvidešimt keturių. Šiuo metu pasaulyje vyrauja tendencija įrašyti viską. Tačiau, įvykdęs užsakovų pageidavimus, atlikėjas gali atsidėti saviems prioritetams.“

M. Rubackytės interpretacinis braižas laiko tėkmėje gerokai kito. Ankstyvoje vaikystėje atskleidę neiliniai virtuozeris gebėjimai, puiki muzikinė atmintis lėmė tai, jog palyginti ankstyvame amžiuje pianistė sukaupe nemažą ir labai sudėtingą repertuarą. Tuo tarpu studijos Maskvos konservatorijoje subrandino atlikėjos pianistinį braižą: išsiplėtė spalvinė instrumento skambėjimo skalė, nerazomas temperamentas, taip žavėjęs ankstyvoje jaunystėje, užleido vietą gilesniems interpretacijų apmąstymams, savitų meninių sprendimų paieškoms.

M. Rubackytės muzikiniam mąstymui artimi stambūs, monumentalių formų cikliniai kūriniai (L. van Beethoveno sonatos, F. Schuberto Fantazija C–dur „Klajūnas“, F. Liszto sonatos ir kt.). Monumentalią formą ji sugeba pateikti kaip vieningą statinį, logiškai apgalvoja dalių tempų santykius. Elegantiška, rafinuota pianistės laikysena bei gebėjimas sudėtingiausių virtuozerinius elementus perteikti lengvai ir žaismingai besiklausant visuomet teikia malonumą.

M. Rubackytė yra parengusi J. S. Bacho, B. Bartoko, L. van Beethoveno, J. Brahmsio, F. Chopino, E. Griego, J. Haydno, F. Hillerio, F. Liszto, F. Mendelssohno-Bartholdy, W. A. Mozarto, S. Prokofjevo, S. Rachmaninovo, M. Ravelio, C. Saint-Seanso, A. Schnittkes, A. Skriabino, D. Šostakovičiaus, P. Čaikovskio ir kitų kompozitorių koncertus fortepijonui su orkestru. Ji koncertavo su Lietuvos, Paryžiaus, Ženevos, Singapūro, Tulūzos, Bretanės, Bazelio, Nashville, Clevelando ir kitais simfoniniais bei kameriniais orkestrais. Pianistės scenos partneriais yra tapę žymiausi pasaulio dirigentai: J. Domarkas, S. Sondeckis, G. Rinkevičius, L. Slankinas, R. Fischeris, J. Valdmanas, J. Nelsonas, Ch. Knappu, A. Veismannas, S. Biliardas, M. Schneidtas, K. Schemerhornas, G. Zimmermannas, K. Pendereckis, A. Chačaturianas, N. Järvis, V. Gergijevs, P. Koganas, E. Klassas ir kiti.

Kita svarbi M. Rubackytės meninės veiklos sri-

Pianistė Mūza Rubackytė

Bobo Coscarelli nuotr.

tis – kamerinis muzikavimas. Dar studijų metais įvertinusi jo privalumus, pianistė šią praktiką tęsia iki šiol. Jau karjeros pradžioje ji koncertavo su smuikininkais E. Paulausku, maskviečiu D. Ambarcumianu bei įvairiais styginių kvartetais. „Toks muzikavimas labai praturtina, nes tenka groti daugiau ir įvairesnės muzikos, susidurti su naujais autoriais. Be to, nereikia mokytis mintinai, todėl sutrumpėja teksto išmokimo laikas,“ – pasakojo M. Rubackytė.

Itin įdomus kūrinys, kurį pianistei teko atlikti, buvo L. van Beethoveno Koncerto fortepijonui Nr. 4 versija kameriniam ansambliui. Trumpai apie šį opusą. 1996 m. L. van Beethoveno muzikos tyrinėtojas Hansas Werneris Kūthenas atrado kamerinę Koncerto fortepijonui Nr. 4 versiją. Kompozitoriaus mecenatas kunigaikštis Lobkowitzius šį koncerto variantą paprašė parašyti tam, kad galėtų tiesiog mėgautis juo, muzikuodamas namuose (jis pats puikiai skambino fortepijonu). Kunigaikščio šeima šios versijos taip niekam ir neatskleidė – išlaikė šį kūrinių kaip savo nuosavybę. Tačiau griuvus Berlyno sienai, vieną partitūros dalį H. W. Kūthenas rado Lenkijoje, o kitą – buvusioje Rytų Vokietijoje. „Remdamasis įvairiais šaltiniais, kūrinių jis ‘sulipdė’ iš dalių“, – sakė M. Rubackytė. Jos teigimu, kamerinė versija, lyginant su originalu, „nušvito naujomis spalvomis: fortepijonas čia – ir ansamblio dalis, ir dirigentas“.

Klausęs pianistės recitalio, vykusio 2000 metais Bonoje, H. W. Kūthenas liko sužavėtas ir pasiūlė jai šią retenybę įtraukti į savo repertuarą. Tokiu būdu L. van Beethoveno Koncerto Nr. 4 kamerinės versijos partitūra buvo patikėta M. Rubackytei, o ji savo ruožtu ją perdavė Valstybiniam Vilniaus kvartetai, su kuriuo šį kūrinių pirmą kartą ir atliko (2001 m. balandžio mėnesį „Mill Hill“ muzikos festivalyje Londone, o lapkričio mėnesį – Prancūzijoje ir Belgijoje).

Nemažai M. Rubackytė yra nuveikusi ir kaip pedagogė, tad verta aptarti ir šią jos veiklos sritį. 1978 m. baigusi Maskvos P. Čaikovskio konservatoriją, fortepijono specialybę, ji buvo paskirta dėstyti Lietuvos valstybinėje konservatorijoje (dabar LMTA). Tuo metu derinti koncertinę ir pedagoginę veiklas jai buvo gana sudėtinga. Daug laiko pareikalavo studentų rengimas egzaminams, įskaitoms ar koncertams. Kai kurie jų į akademią įstodavo pasirengę kiek menčiau, tad reikalavo didesnio dėmesio ir priežiūros. Tačiau, nepaisant to, pedagoginis darbas pianistei suteikė daug džiaugsmingų aki-

Nukelta į 8 psl.

IŠTIKIMIEJI Vytauto Kluoniaus Golgotos kelias

Tęsinys. Pradžia 2011 m. lapkričio 19 d. „Kultūroje“

Nors ir ilgai gulėjau ligoninėj, iš darbo neatleido. Apytikriai po devynių mėnesių pervadė į techninį skyrių priiminėti dokumentų, rašyti ant jų technikos reklamacijų. Man pasisekė. Gavęs dokumentaciją, pirmiausia peržiūriu, kurioj vietoj būtų galima sumažinti išlaidas ir padaryti pigiau, sutaupyti lėšų. Aš tuoj pat rašau racionalius pasiūlymus vieną po kito, o už juos man sumoka – per mėnesį susidarydavo antras atlyginimas. Mano alga buvo 150 rublių mėnesiui, o už racionalizaciją irgi gaudavau beveik tiek pat. Pasisekė užlipti ant aukso gyslos.

Susitaupęs pinigų, paprasčiau vadovybės leidimo nusipirkti rankinio valdymo automobilį. Vieną gražią dieną su dokumentais jau einu pas patį viršininką ir girdžiu sekretorės kabinete „kadrovikės“ balsą: „Što, jemu avtomobil? Nikakim obrazom – on banditom byl, liudei strieljal.“ („Ką, jam – automobilį? Jokiu būdu – jis buvo banditas, žmones šaudė“ (rus.) – red. past.). Aš pasitraukiau nuo durų – aišku, mano reikalai prasti. Nuo to laiko valdžia vėl ėmė kabinėtis dėl menkniekių, persekioti. Tačiau savo darbą atlikdavau gerai ir niekaip negalėjo susidoroti.

Kartą buvau apsirgęs, turėjau biuletinį. Jau sveikdamas, vieną sekmadienį sumaniau su vaikais nuvažiuoti prie jūros. Kažkas, matyt, sekė ir pranešė valdžiai. Grįžus į darbą, viršininkas, pasikvietęs į kabinetą, davė velnių, bet už tai iš darbo atleisti taip pat negalėjo. Visą laiką jaučiau, kad jie stengiasi prie manęs prikibti ir kokių nors būdu atskratyti nepageidaujamo „bandito“. Tada ėmiausi žygių persikelti į Kauną. Susiradau darbą „Elektromontaže“ ir iš Klaipėdos perkėliau šeimą. Čia įstojau į tarpkolūkinę specmontavimo organizaciją, kurioje dirbau iki tol, kol mane paguldė vėžys.

Pokalbis

– Daug ką iš savo turtingos patirties galėtum papasakoti jaunajai kartai. Kodėl nerašai prisiminimų?

– Mėginau, bet per vėlai – mano atmintis sušlubavo.

– Gal berašant atsigautų?

– Buvo laikas, kai galvodavau – būsiu laisvesnis, būtinai susiplanuosiu prisiminimų knygą ir parašysiu. Nė velnio, atmintis kuo tolyn, tuo blogyn.

– Rašant greičiau laikas eity, išvaudotum atmintį nuo bereikalingos naštos.

– Kartais prasiveria atminties plyšelis, tačiau neilgam. Vos pradedi ką nors atsiminti, ir – stop. Iš paskutinės mūsų klasės prisimenu tik keletą pavardžių: tave, Gelminauskaitę Nijolę, Prialgauskiene, Menslerį, Jokubauskiene, Stanciką Eugeniją, Vladą Pupšį, o kitų neprisimenu. Prieš trejus–ketverius metus prisimindavau visus, o paskui atmintis staiga išėjo iš rikiuotės.

Atminčiai labai padeda medus. Jei turi bičių, tai per dieną suvalgyk nors 50 gr medaus. Kai aš per anūko vestuves prisilaižiau medaus, net klausia pagerėjo. Iš bendrabylių prisimenu tik A. Neverauską, Endriukaitį, Dailidę ir porą mergaičių. Net jaunystės dieną pavardės išgaravo.

– Žmogaus prigimtis stengiasi atskratyti nereikalingos informacijos. Matyt, nervinės ląstelės apmiršta arba užmiega, ir niekas neįstengia jų prižadinti. Gerai atrodai, esi pilnas energijos – gal pamėgink.

– Nieko neišeis. Šiaip aš laikaisi

geriau nei ministras. Jie į tualetus pėsti vaikšto, o aš keturračiu transportu po kambarius ir į gerą vietą važinėju. Gyvenu prabangiau negu po piežius. O senatvė vis tik – baisus dalykas.

– Dabar Lietuvą kamuoja tokios problemos, kad mūsų patirtys ir viltys – niekam nė motais.

– Žinoma, dabar žmonės galvoja ir jaučia gyvenimą kitaip negu mes. Ypač jaunoji karta. O mes norėtume, kad jie sektų mūsų ir senelių pėdomis. Prieš keletą metų, pasakiškoj vietoj, prie miško, tėviškės sodyboj pastačiau namą ir garažą. Atsiėmiau 43 ha žemės, 10 ha miško, bet gyventi nėra kam. Sūnus Gintaras, sukūręs šeimą ir apsigynęs magistro laipsnį, pasistatė savo namą – į tėviškę keltis neketina. Duktė Jūratė su vyru labai užsiėmė – augina tris vaikus, turi tris verslo firmas, kuriose dirba apie 100 žmonių. Be to, Jūratė, pajutusi potraukį tapybai, įstojo Dailės akademijon ir šiomet jau gins magistro laipsnį. Tėviškės, tėvų ir protėvių palikimas, relikvai ir sentimentai jiems nė motais. Visi kažkodėl veržiasi į miestus, tarsi tik čia slypėtų didžioji žmogaus laimė.

– Dievulis skyrė ir nemaža laiko mūsų išmėginimams. Ar seniai grumiesi su nekviestu svečiu, atselinusi į tavo kūną?

– Svajonės atkurti visą tėviškės sodybą nespėjau įkūnyti. 1983 m. man buvo nustatyta, kad viduriuose ir tiesiojoj žarnoj slypi karcinoma – antrosios stadijos vėžys. Išoperavo. Aš nejaučiau, kada jis išliaužė, nes nieko neskaudėjo. Operavo daktaras Jerašius, ir jam labai gerai pasisekė – dvidešimt metų liga neatsinaujino. Vėliau stuburkauly, pirmajame slankstely, paskui trečiame, ketvirtame, ten, kur tardytojai mušdavo su šampalais per užpakalį, bet kartais kliūdavo ir per stuburkaulį, taigi tose vietose, kur buvo stuburkaulis pažeistas, išsivystė ir vėžys. O stuburkauly tai jau neišpjausi ir neišmesi. Daktarai švitino tris kartus, berods, po dešimt seansų, kol vėžiukas užmigo. Tik vėliau, prostatai padidėjus, ir ten turbūt išimetė, židinių atsirado pakankamai. O stuburkaulio vėžys – KGB tardytojų mušimo rezultatas. Jie pasiguldavo mane ir su šampalais daužydavo iki sąmonės netekimo. Kvailas buvau – muša, o aš tyliu. Vėliau, kaip anksčiau pasakojau, pamokino partizanas Armonaitis – netylėk, kai tik tave pradeda mušti su šampalais, paleisk kakarinę. Aš taip ir dariau,

tokiu būdu išsigelbėdamas nuo mušimų iki sąmonės netekimo. Kai gauni ne per daugiausia lupti, tai dar pakenčiama.

1988 m. taip nusilpau, kad teko galutinai atsiveikinti su svajonėmis atstatyti tėviškės sodybą, prisiėjo parduoti automobilį, o be jo – kaip be rankų. Tik Kauno Onkologinės ligoninės gydytojos Dubinskienės pastangų dėka sustiprėjau ir sulaukiau 2011-jų.

– Ką jie norėjo išgaut, kad taip mušė?

– Aš iš pradžių neprisipažindavau, kad dalyvačiau pagrindinėje organizacijoje. O mūsų Volteraitis liudijo, kad Kluonius buvo jos narys. Žemaitis tvirtino, kad aš jį užverbavau. Jie reikalavo prisipažinimo, o aš gyniausi. Kai suvedė akistaton su Volteraičiu, jis tvirtino, kad tikrai esu organizacijos narys, o aš neigiu. Tačiau kai jie nuolat mušė, kankino be pasigailėjimo, tai aš susisiečiau su kitais. Gretimoj kameroj sėdėjo Neverauskas, berods, Liorentas ar Andriukaitis. Jie sako – prisipažink, o paskui per teismą atsisakysim. Aš taip ir padariau. Prisipažinau, kad veikiau pagrindinėje organizacijoje, o per teismą, maniau, atsimesiu. Bet jie gudresni, bylą persiuntė į Maskvos „Osoboje sovieščanije.“ Ten prokuroras, susipažinęs su turiniu, nuteisė už akių. Kurie iškart prisipažino, tiems davė po dešimt metų, o man, Juškaičiui ir Dailidei, kurie neprisipažino, – po aštuonis. „Čliena nacionalističeskoj organizacijj ‘Laisvės sakalai’ zakliučit v tiurmu na vosiem liet. V Osoboje sovieščanije MGB s dogovorom poznakomilsia, ot podpisi atkazalsia“ („Nacionalistinės organizacijos ‘Laisvės sakalai’ nariui skirti aštuonis metus kalėjimo. Su Ypatingojo KGB pasitarimo nuosprendžiu susipažino, pasirašyti atsisakė“ (rus.) – red. past).

– Vis tiek atsėdėjai, nors ir atsisakei pasirašyti.

– Nesvarbu, bet reikia laikytis principo. Štai mano „spravkė“ iš Vladimiro, iš kurio buvau paleistas. Vienas kalinys atsėdėjo 10 metų, iškvietė su daiktai, atseit jau paleistas. Bet kartą, einant koridorium, girdžiu už durų – pažįstamas kosulys. Tai tas pats, kurį „paleido“. Jam skyrė papildomą bausmę – ir sėdėk, kol numirsi.

Pabaiga kitame numeryje

Žmonos 50-metis 1976 m. Pirmas iš kairės – Vytautas Kluonius

Stasys Šalkauskis

Atkelta iš 2 psl.

S. Šalkauskis, kaip filosofas ir pedagogas, sintezės principu ypač rėmėsi tautinio ir visuomeninio ugdymo srityje. Apmąstydamas Lietuvos istoriją ir geopolitiką, jis kėlė Rytų ir Vakarų sintezės idėją. Tai buvo daugiausia atgarsio sulaukusi filosofo idėja. Ją mąstytojas atskleidė, pasinaudodamas vokiečių klasikinės filosofijos dialektine triada (tezė–antitezė–sintezė): pagal šią formulę Lietuvos istorijoje skiriami Rytų persvaros (tezė), Vakarų persvaros (antitezė) ir tautinio atgimimo (sintezės) laikotarpiai. Pirmuoju laikotarpiu tautinė sintezė atsiskleidė XVI a. išleistu Lietuvos Statutu. Antruoju laikotarpiu tautinę raidą geriausiai išreiškė Adomo Mickevičiaus kūryba. Trečiuoju tarpsniu pradėta kurti pilnutinė sintezė – Lietuva yra tarp dviejų skirtingų pasaulių: tarp Rytų, kuriems atstovauja rusai, ir Vakarų, kuriems atstovauja vokiečiai. Rytus jis aprašė kaip gamtos, pasyvumo, jausmo, vaizduotės sferą, o Vakarų – kaip aktyvumo, laisvės, proto, valios sritį. Sąmoningo lietuvio pareiga – atsikratyti svetimų formų, bet neatmesti to, kas rusų bei lenkų kultūrose universalu ir pozityvu. Tautinio pašaukimo uždavinys – įvairius rusų ir lenkų kultūros elementus „sulydyti į vieną organišką visumą, o pasukui įtraukti į tautinę sintezę“. Nors ir sulaukusi nemažai amžininkų kritikos, filosofo teigimu, tokia sintezė turėtų nulemti kultūrinę ir politinę Lietuvos egzistenciją. Tautinė sintezė taip pat yra savitas lietuvių kultūros būdas, jungiantis universalų turinį ir tautinę formą arba stilių.

MAGIŠKAS RYŠYS

Atkelta iš 6 psl.

mirkų ir apraplėte jos asmeninį repertuarą. Viename ankstyvame interviu jauna pedagogė teigė: „Neįmanoma pačiai visko pagroti – fortepijoninė literatūra tokia plati. O studentams stengiuosi parinkti tuos kūrinius, kurių pati nesu grojusi. Taip susipažįstu su naujais kūrinių. O jeigu vėliau nusprendžiu ir pati juos pagroti, darbas vyksta greičiau, nes parengiamasis etapas jau būna praėjęs.“

Nuo pat jaunystės pianistė vengė autoritarinio darbo metodo. Įsiklausydama į bundančią individualybę, tiesiog stengėsi paieškoms suteikti tinkamą kryptį, nors asmeninės įtakos išvengti vis dėlto nepavykdavo. Ji pasakojo: „Nesistengiu jiems [studentams] užkrauti savo nuomonės. Nors iš šalies kartais pastebiu, kad scenoje mano mokiniai turi daug bendrų dalykų. Taigi įtaka, matyt, yra. Dirbu, bendrauju su jais, tad, nori nenori, jie perima mano manierą, muzikos supratimą.“

Persikėlusį gyventi į Paryžių, pedagoginės veiklos M. Rubackytė nenutraukė. Čia ji sulaukė nemažai pasiūlymų dirbti su tarptautiniams konkursams besiruošiančiais pianistais. Tai gerbiamas ir gerai apmokamas darbas, suteikęs pianistei daug džiaugsmo. Nuo 1992 m. M. Rubackytės pedagoginis darbas tęsėsi Europos konservatorijoje, o nuo 1998 m. – ir S. Rachmaninovo Rusų konservatorijoje. Šiose aukštosiose muzikos mokyklose M. Rubackytė dėstė trečios studijų pakopos pianistams, kurie, jas baigę, gaudavo koncertinės kvalifikacijos artistinius diplomus.

Nuo 2002 m. Lietuvos muzikos ir teatro akademijos fortepijono katedros studentams M. Rubackytė reguliariai veda meistriskumo pamokas, kurių forma yra seminaras: paskaita su individualiomis pamokomis. 1988 m. M. Rubackytei suteiktas docentės, o 2004 m. – profesorės vardas. 2005 m. vesti meistriskumo kursai lietuvių studentams buvo nufilmuoti ir jų pagrindu išleistas video kasetės (Harmos – Europos komisijos projektas).

Meistriskumo pamokas M. Rubackytė yra vedusi ne tik Lietuvoje, bet ir Prancūzijoje („Piano aux Pyrenees“), Šveicarijoje, Vokietijoje, JAV, Olandijoje, Portugalijoje, Čilėje, Šiaurės Korėjoje, Japonijoje, Latvijoje, Belgijoje, Suomijoje ir Didžiojoje Britanijoje. Daugeliui jos fortepijono klasės diplomantų bei meistriskumo kursų dalyvių suteiktos aukščiausios koncertuojančio pianisto kvalifikacijos – jie aktyviai koncertuoja įvairiose pasaulio ša-

Su S. Šalkauskio kultūros filosofija siejasi ir jo pedagogika. Tai gyvenimo filosofijos pritaikymas ugdymui. Tarp visuomenės kultūringumo ir pedagoginės sistemos yra glaudus ryšys. Kultūrinis veiksmas tampa ugdymoju veikimu – konkrečia ugdytojo ir ugdytinio sąveika, kuri paremta objektyvia ugdomąja gėrybe ir yra nukreipta į ugdomąjį tikslą. Ugdymo esmė atspindi trys aspektai: auginimas–globėjimas, lavinimas ir auklėjimas. Auginimas–globėjimas sudaro palankias sąlygas ugdytinio prigimčiai ir jo galioms augti. Lavinimo metu ugdytojas formuoja ugdytinį pagal objektyvią gėrybę (pavyzdžiui, protinis lavinimas, estetiškas lavinimas). Auklėjant stengiamasi subrandinti vertingą asmenybę, padaryti ugdytinį tokį, koks jis turi būti.

S. Šalkauskis yra taip pat žymiausias ateitininkų ideologas, parengęs šio judėjimo ideologinę ir organizacinę struktūrą, suformulavęs pagrindinius sąjūdžio principus: tautiškumą, katalikiškumą, visuomeniškumą, inteligentiškumą. Ateitininkų sąjūdžio tikslas – atnaujinti visą gyvenimą pagal Kristaus pavyzdį. Kiekvienas ateitininkas stengėsi būti sąmoningas katalikas, veiklus patriotas, aktyvus visuomenininkas ir tikras inteligentas. S. Šalkauskio įsitikinimu, ateitininkai buvo pilnutinės pasaulėžiūros ir pilnutinio gyvenimo sąjūdis, siekęs keisti Lietuvos visuomenę, remdamasis krikščioniškais idealais. Veikdami visuomenėje, ateitininkai praplėčia savo asmenybę, išmoksta būti solidarūs, branginti tvarką ir mylėti laisvę. Pastebėjęs, kad ateitininkų organizacija slopina jos narių veiklumą, filosofas XX a. 4-ojo dešimtmečio pabaigoje ėmė skelbti gyvąją dvasią – „dvasinę vidaus įtampą, kuri stumia žmogų idealo link“. Gyvosios Dvasios sąjūdis siekė būti ne organizacija, o laisvu vienodos dvasios asmenybių sutarimu. Gyvosios dvasios as-

lyse. Pianistė yra išugdžiusi ir ne vieną tarptautinių konkursų laureatą.

Stebint prof. M. Rubackytės vedamas meistriskumo pamokas LMTA fortepijono katedros studentams, išvargiamos asmeninės savybės akivaizdžiai patvirtina geros pedagogės vardą: tai reiklumas, darbštumas, atsakomybė, kruopštumas, bet kartu ir supratingumas, kantrybė bei tolerancija studentų meniniams užmojams. Pianistė teigia, kad „nėra taip paprasta jaunam žmogui įvaldyti didžiulį instrumentą – fortepijoną. Svarbiausia suprasti studentą, atsidurti jo kailyje, pajusti jo galimybes ir ne-

Pianistė Mūza Rubackytė Bobo Coscarelli nuotr.

pakartojamą esybę. Juk negalime iš pelytės prašyti to, ko galėtume iš dramblio. Svarbiausia – žmoniškumas. Aš niekuomet nesuprasiu despotiškų, savo studentus žeminančių ar išveidinančių pedagogų. Tai visiškai neatitinka mano požiūrio: aš stengiuosi būti tolerantiška ir prašyti to, ką tuo momentu įmanoma padaryti.“

LMTA studentai, kuriems teko dalyvauti M. Rubackytės vedamose meistriskumo pamokose, liko sužavėti taiklių profesorės pastabų, jos pianistės patirties, erudicijos bei gebėjimo bendrauti. Kiekvienam studentui ji skiria ypatingą dėmesį. Stebint meistriskumo kursus, susidaro išpuolis, jog studento atėjimas į pamoką, noras pasisemti naujų žinių ir patirties profesore nuoširdžiai džiugina. Atvirų pamokų metu M. Rubackytė žavi dvasios stiprybe, pasiukojimu muzikai bei studentams. Keldama aukštus reikalavimus, ji visada dirba su aistra, be menkiausio nuobodulio ar abejingumo. Profesorė geba

menys turėjo pasižymėti idealo meile, doriniu jautrumu, proto gyvumu, pasiryžimu tobulėti ir optimizmu. Jei idealas yra gyvas žmogaus sąmonėje, jis skatina asmenį veikti, suteikia jam dvasinės energijos, duoda jėgų įgyvendinti aukščiausius tikslus. Idealo niekada visiškai nepasieksime, bet nuolatinis stengimasis, kopimas į „kalnus, į viršūnes“ tobulina žmogaus gyvenimą.

Žymiojo mąstytojo mokinys filosofas Juozas Girnius rašė, kad jis savo studentus ir aplinkinius veikė ne tik idėjomis, bet ir savo asmeniu. Jis buvo „nuoširdžiai šiltas, bet niekada nepataikaujantis – lygiai su visais džentelmenas ir tikrai tolerantus; besąlygiškai tiesus, todėl galintis dėl reikalo, kurį laiko teisingu, ir kietai bei neatlaidžiai kovoti susidūrus su niekšybe ar dvasiniu bukumu; nesutinkantis apsiimti to, ko sąlygos neleidžia, bet skrupulingai vykdomas išpareigotus darbus; asmeniškai uždaro būdo žmogus, bet visą gyvenimą tarnavęs tautai; gilaus tikėjimo, bet niekada nedemonstravęs savo religinės praktikos; tikras intelektualas ir tauraus gyvenimo žmogus“. Filosofo Antano Maceinos žodžiais, „Šalkauskis, kaip nė vienas ligtolinis lietuvių mąstytojas, buvo filosofiją pavertęs savo būseną. Kitaip tariant, jis gyveno filosofškai, gyveno tuo, kad filosofavo – darė, kad tiesa būtų gyva ir tvarkytų gyvenimą pagal amžinus dėsnius“.

Amžininkų atmintyje S. Šalkauskis išliko švento gyvenimo žmogus, išgyvenęs kasdienybės ir idealų dramą, bet kartu mėginęs sujungti realybę ir idealybę bei siekęs idealiojo žmoniškumo. Profesorius Juozas Eretas rašė: jei kas manęs klausdavo, kas yra krikščionis, atsakydavau – „pažiūrėkite į Stasį Šalkauskį“. □

pažadinti jaunojo atlikėjo supratingumą, vaizduotę, kartu analizuodama, padeda įveikti interpretacinius ir techninius uždavinius.

M. Rubackytės meistriskumo pamokose studentai skambina savo pasirinktus įvairių epochų bei žanrų muzikinius kūrinius, tačiau profesorė prisipažįsta, kad labiau mėgstanti analizuoti romantizmo epochos palikimą. Pasak jos, „kai kurie kompozitoriai (pavyzdžiui, S. Rachmaninovas) yra labai aiškūs – reikia tik gerai perskaityti tekstą ir nuorodas, taip pat pajusti tą muziką bei jos vokalinę prigimtį. Tada aš galiu būti tik kontrolierė, kuri sako: 'Čia parašyta tas, čia to nepadarei...' Jeigu žmogus atlieka tai, kas parašyta natose, viskas išeina – nėra kokių nors slaptų dalykų, kuriuos reikėtų aiškinti. Tačiau yra kompozitorių, kurių tekstą pagrojus tik taip, kaip jis parašytas, nieko neišeis. Tokiais atvejais reikia literatūrinės ar vokalinės inspiracijos, papildomos informacijos, ko popierius, kuriame išdėstytas natų tekstas, suteikti negali. Aš labiau mėgstu dėstyti repertuarą, kai galima papasakoti ne tik apie pačią muziką, bet ir sužadinti spalvinę, emocinę, literatūrinę vaizduotę.“

Dirbdama su studentais, M. Rubackytė dėmesį atkreipia ne tik į tradicinius muzikos elementus, tačiau siekia ir kūrinio vientisumo pajautimo, teminių planų aiškumo. Kiekvieną pastabą ji vaizdingai iliustruoja pati, skambindama didesnes ar mažesnes kūrinio atkarpas. Pianistė sugeba pateikti taiklius komentarus, kurie ne tik sustiprina jos nuorodų tikslumą, bet paaiškina ir tolesnio darbo gaires.

Taigi M. Rubackytė – ne tik tarptautinį pripažinimą pelniusi pianistė, puiki pedagogė, bet ir aktyvi kultūros veikėja, tarptautinių festivalių steigėja, nepamirštanti ir savo šalies kultūrinio gyvenimo. Vienas pavyzdžių – 2009 metų rudenį vykęs pirmasis Vilniaus fortepijono muzikos festivalis, kurio sumanytoja bei meno vadovė ir buvo M. Rubackytė. Festivaliui sulaukus didelio pasisekimo, šių metų lapkritį Lietuvos nacionalinė filharmonija sukviėta jau į antrąjį Vilniaus fortepijono muzikos festivalį, skirtą F. Liszto kūrybai. Jame sulaukėme ir pianistės pasirodymų. Jos recitalių svarbą vienoje recenzijoje taikliai apibūdino pianistas Rimantas Vingas, teigdamas, jog M. Rubackytės rengiami pasirodymai „yra tie ženklai, kurie leidžia išsibarsčiusiems lietuviams atkurti ryšį su savo kultūra, galų gale – patikėti savo tautos kūrybinėmis galiomis. (...) tai lygiai taip pat svarbu, kaip atstovauti Lietuvai pasaulyje. Džiugu, jog Mūzai Rubackytei pavyko abu dalykai“. □